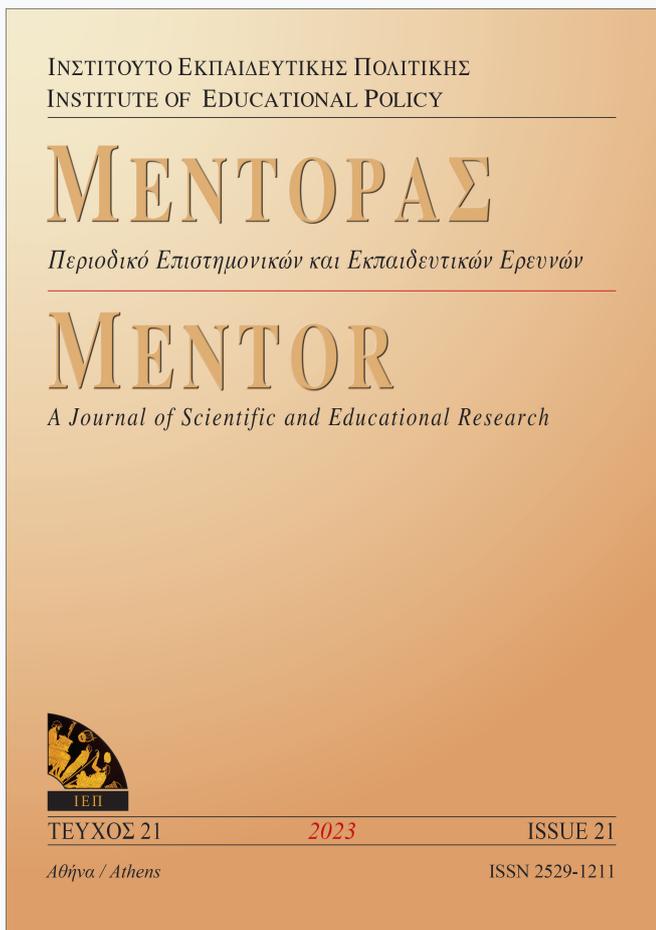

Μέντορας

Τόμ. 21, Αρ. 1 (2023)

MENTOPAS

«Εστία» Το οικογενειακό τραπέζι στο επίκεντρο της κοινωνικοποίησης και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης των παιδιών και της συνεξέλιξης της οικογένειας

Ιωάννης Διακομανώλης

doi: [10.12681/mentor.35155](https://doi.org/10.12681/mentor.35155)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Διακομανώλης Ι. (2023). «Εστία» Το οικογενειακό τραπέζι στο επίκεντρο της κοινωνικοποίησης και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης των παιδιών και της συνεξέλιξης της οικογένειας. *Μέντορας*, 21(1), 223-252. <https://doi.org/10.12681/mentor.35155>

«Εστία» Το οικογενειακό τραπέζι στο επίκεντρο της κοινωνικοποίησης και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης των παιδιών και της συνεξέλιξης της οικογένειας

Ιωάννης Διακομανώλης

Δάσκαλος Π.Ε.70

5^ο Δημοτικό σχολείο Κω

diakos81@hotmail.com

Περίληψη

Από τη στιγμή, της γέννησης το παιδί αρχίζει μέσα από ατομικές και κοινές δράσεις να διαμορφώνει τη δική του ταυτότητα. Εδώ εντοπίζεται κι η μεγάλη διαφορά του ανθρώπου από τους άλλους ζώντες οργανισμούς, οι οποίοι χαρακτηρίζονται απλώς και μόνο από έναν βιολογικό τρόπο ζωής. Η κοινωνικοποίηση του παιδιού και αναζήτηση ταυτότητας είναι από τις πιο σημαντικές διεργασίες στην ζωή του ανθρώπου. Το δημοτικό σχολείο εμπλέκεται ενεργά σε αυτές τις διαδικασίες. Είναι σημαντικό το σχολείο να προτείνει λύσεις αντιμετώπισης των προβλημάτων που απασχολούν τον/τη μαθητή/τρια και να τον/τη βοηθήσει μέσα από βιωματικές δράσεις να κατανοήσει τον κόσμο του/της. Σημαντικό ρόλο σε αυτή την προσπάθεια παίζει η συνεξέλιξη διότι δεν μεγαλώνει μόνο το παιδί αλλά μαζί με αυτό συνεξελίσσεται και ο κοινωνικός του περίγυρος.

Λέξεις-κλειδιά: κοινωνικοποίηση, ταυτότητα, συνεξέλιξη, οικογενειακό τραπέζι

Abstract

From the moment of birth, a child begins to form their identity through individual and common actions. That is the great difference between people and other living organisms, which are simply characterised by an organic way of life. The socialisation of the child and the search for identity are two of the most important processes in human life. The elementary school is actively involved in these processes. It is important for the school to provide solutions to the problems that a student faces and to help them, through experiential actions, understand their world. Co-development plays an important role in this effort because not only does the child grow up, but social development co-develops too.

Keywords: Co-development, identity, socialization, family table

Η αναγκαιότητα ύπαρξης καινοτόμων προγραμμάτων στο σχολείο.

Το πρόγραμμα «Εστία» ήταν ένας σημαντικός σταθμός στον οδικό χάρτη που είχε επεξεργαστεί το 5ο Δημοτικό Σχολείο για τη μετατροπή του από ένα τυπικό εξαθέσιο δημοτικό σχολείο, σε ένα ανοιχτό στην τοπική κοινωνία συνεργατικό σχολείο. Το πρόγραμμα Εστία αποτελούνταν από τρία ανεξάρτητα υποπρογράμματα. «Η αυλή των θαυμάτων», «Οι μαθητές σε μαγειρικές περιπέτειες» και το «Οικογενειακό τραπέζι».

Ένα καινοτόμο πρόγραμμα από μόνο του δεν μπορεί να αμβλύνει τα προβλήματα της σχολικής κοινότητας και να βοηθήσει τον/τη μαθητή/τρια να κατανοήσει τον κόσμο που τον/την περιβάλλει. Για να το πετύχει αυτό ένα καινοτόμο σχολικό πρόγραμμα θα πρέπει να συντρέχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις και να έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (Τριλιανός 2002):

- α) Να καλλιεργεί και να διεγείρει του ενδιαφέρον των μαθητών/τριών.
- β) Να παρέχει πολλές ευκαιρίες επιτυχίας.
- γ) Η κατάλληλη προετοιμασία τους για την αντιμετώπιση των σχολικών απαιτήσεων.
- δ) Η ενθάρρυνσή τους, ώστε να έχουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους.
- ε) Η δημιουργία κλίματος ηρεμίας και συναισθήματος ασφάλειας στη σχολική τάξη.

Η θεματολογία ενός προγράμματος

Η θεματολογία πρέπει να αφορά τους/τις μαθητές/τριες. Η θεματολογία ενός προγράμματος είναι πολύ σημαντική, διότι αποτελεί τον σύνδεσμο ανάμεσα στους/στις μαθητές/τριες και στον κόσμο που τους περιβάλλει. Είναι λάθος να πιστεύουμε πως ο σύνδεσμος αυτός αποτελεί μια φυσική διαδικασία. Χρειάζεται δουλειά για να κατακτήσουν οι μαθητές/τριες, μέσω των μεταγνωστικών δυνάμεών τους, τη μεταφορά κι εφαρμογή των όσων μαθαίνουν στις αίθουσες διδασκαλίας στις πραγματικές καταστάσεις. Οι μαθητές/τριες είναι σκόπιμο να εμπλέκονται σε δραστηριότητες που κεντρίζουν το ενδιαφέρον τους κι αποτελούν κίνητρο για δημιουργικότητα και παραγωγή πρωτότυπων λύσεων. Οι αυθεντικές δραστηριότητες, που προσομοιώνουν

την καθημερινή πραγματικότητα, διευκολύνουν τη μάθηση σε βάθος κι αναπτύσσουν την αυτονομία του/της μαθητή/τριας. Η θεματολογία, λοιπόν, πρέπει να αφορά τους/τις μαθητές/τριες.

Η σχολική κοινότητα θα πρέπει να γνωρίζει εκ των προτέρων, ποια προβλήματα θέλει να αμβλύνει και ποιους στόχους θέλει να πετύχει με την εφαρμογή του καινοτόμου προγράμματος.

Βασική προϋπόθεση για την επιτυχή εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων στο σχολείο είναι η ύπαρξη συγκεκριμένου σχολικού οράματος και ενός εκπαιδευτικού κλίματος που θα επιτρέπει την σωστή εφαρμογή του.

Το σχολικό όραμα

Το σχολείο για να είναι σε θέση να εκπληρώσει την αποστολή του θα πρέπει είναι σε θέση να προβλέπει το μέλλον, αφού «για να βιώσουμε το παρόν πρέπει να είμαστε σε θέση να οραματισθούμε το μέλλον» (Πασιαρδή, 1999). Αυτό σημαίνει ότι τα εκπαιδευτικά συστήματα πρέπει να είναι σε θέση να προβλέπουν συνεχώς το μέλλον, για να μπορούν να δρομολογούν τις αναγκαίες αλλαγές που πρέπει να γίνουν ώστε οι μαθητές/τριές τους να έχουν τα σωστά εφόδια.

Είναι σημαντικό το σχολικό όραμα να είναι αποτέλεσμα συλλογικής διαμόρφωσης, εστιασμένο στις ιδιαίτερες ανάγκες των εκπαιδευτικών, των μαθητών/τριών και στη βελτίωση της διδασκαλίας και της μάθησης (Barnet & McCormick, 2004).

Για να το πετύχουμε αυτό θα πρέπει:

- Να γνωρίζουμε τις ανάγκες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/τριες.
- Οι διαδικασίες δημιουργίας πρέπει να είναι συμμετοχικές, ώστε τα μέλη της σχολικής κοινότητας να έχουν την «πατρότητα» τόσο του σχολικού οράματος όσο και των δράσεων που θα γίνουν για την υλοποίηση του (Vandenberghe, 1995).
- Οι διαδικασίες δημιουργίας να συμπεριλαμβάνουν τις επιρροές από το οικογενειακό, πολιτισμικό, κοινωνικό και οικοδομικό περιβάλλον.

Το οικογενειακό τραπέζι ως μέσο κοινωνικοποίησης και διαμόρφωσης της ταυτότητας του ατόμου και ρυθμιστής της οικογενειακής ζωής

Με τη δήλωση «Ο άνθρωπος είναι αυτό που τρώει» ο Ludwig Feuerbach (1804-1872) ήθελε να τονίσει την εξάρτηση του ανθρώπου από το φαγητό (Lemke, 2004). Η φράση του Feuerbach τονίζει και το γεγονός ότι μέσω του φαγητού δημιουργούνται πολιτιστικές ταυτότητες κι εξάγονται κρίσεις σχετικά με την προσωπικότητα και τον χαρακτήρα του ανθρώπου. Οι άνθρωποι εκφράζονται μέσα από το φαγητό τους, νιώθουν ότι ανήκουν σε διατροφικές ομάδες-κοινότητες (π.χ. ο veganism), όπως συμβαίνει και στις θρησκείες. Μεγάλες και μικρές κοινότητες δημιουργήθηκαν κι ενοποιήθηκαν τρώγοντας μαζί. Οι διατροφικές συνήθειες οδήγησαν στη σύνδεση ολόκληρων ομάδων πληθυσμού (έθνη) με τα "τυπικά" πιάτα τους, όπως τα μακαρόνια με τους Ιταλούς.

Το οικογενειακό γεύμα αποτελεί σημαντική λειτουργία της οικογένειας, είναι ο τόπος κι ο χρόνος για καλλιέργεια του «ανήκειν». Η συχνότητα με την οποία τρώμε ως οικογένεια είναι ταυτόχρονα συχνότητα συνάντησης κι επικοινωνίας. Τα μέλη μιας οικογένειας, παρόλο που έχουν διαφορετικά ενδιαφέροντα και προτεραιότητες, όταν τρώνε μαζί, ανταλλάσσουν ιδέες κι επικοινωνούν (DRWS, 2013).

Τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα, οι διαδικασίες κι οι τελετουργίες συνθέτουν την καθημερινή ζωή της οικογένειας. Αυτά σπάνια αμφισβητούνται. Η επανάληψή τους σταθεροποιεί τις σχέσεις και παρέχει συναισθηματική ασφάλεια τόσο στα μέλη της, όσο και στην οικογένεια ως κοινωνική ομάδα. Οι τελετουργίες αυτές ρυθμίζουν, κυρίως, τις χρονικές διαδικασίες, τις κοινωνικές σχέσεις, τον συντονισμό, τη συνεργασία, τις ευθύνες και τις ελευθερίες των μελών της. Για πολλές οικογένειες τα κοινά γεύματα λειτουργούν ως κεντρικά «ρολόγια» (Methfessel & Schlegel-Matthies, 2014).

Το φαγητό κι ο τρόπος που τρώμε καθορίζει σε μεγάλο βαθμό και τη συμπεριφορά μας. Οι κοινωνικές ομάδες φροντίζουν τα μέλη τους να έχουν μια κοινά αποδεκτή συμπεριφορά. Η στενή σχέση που υπάρχει μεταξύ της εκπαίδευσης και της κοινωνικά αποδεκτής συμπεριφοράς στο οικογενειακό τραπέζι (ανατροφής) γίνεται εμφανής και στη γλώσσα. Σε πολλές ευρωπαϊκές γλώσσες συναντάμε τις ρήσεις «Τα παιδιά χρειάζονται τροφή για “μυαλό και ψυχή” (Seichter, 2014). Τα παιδιά

“τρέφονται” και “γεμίζουν” με τη γνώση ή “διψούν για γνώση”» (Methfessel, Höhn & Miltner, 2016).

«Συνεξέλιξη», η νίκη επί του «συμβιβασμού»

Τα παιδιά δεν ανήκουν εκ προοιμίου στο κοινωνικό περιθώριο, αναμένοντας την ενηλικίωσή τους. Αντίθετα, τα παιδιά συμμετέχουν στην οργανωμένη κοινωνία (π.χ. σχολική φοίτηση). Παράλληλα, υφίστανται τις συνέπειες των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών (Μακρυνιώτη, 1987). Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης του παιδιού δεν είναι μια αυστηρά προγραμματισμένη και προκαθορισμένη διαδικασία κατά τη διάρκεια της οποίας τα παιδιά είναι παθητικοί αποδέκτες των μηνυμάτων των ενηλίκων. Τα παιδιά έχουν τη δική τους προσέγγιση για την πραγματικότητα, η οποία άλλοτε σχετίζεται και άλλοτε όχι με αυτήν των ενηλίκων. Η συγκρότηση της ταυτότητας του παιδιού δεν είναι μια μονοδιάστατη και μηχανιστική διαδικασία, όπου οι ενήλικες προσδιορίζουν τι είναι και τι πρέπει να κάνει το παιδί και αυτό αποδέχεται παθητικά αυτόν τον (ετερο)προσδιορισμό. Η συγκρότηση της ταυτότητας του παιδιού συνεπάγεται μια διαλεκτική σχέση ανάμεσα στον ετεροπροσδιορισμό και τον αυτοπροσδιορισμό.

Η κοινωνικοποίηση του παιδιού και η αναζήτηση της ταυτότητας του είναι στενά συνυφασμένα με τον τρόπο με τον οποίο θα διαχειριστεί τις συγκρούσεις στην ζωή του. Οι σχέσεις εντός μίας ομάδας δεν χαρακτηρίζονται πάντα από ηρεμία και αμοιβαία κατανόηση. Συχνά ένα ή πολλά μέλη προσπαθούν να επιβληθούν στα υπόλοιπα μέλη της ομάδας και αυτό οδηγεί σε συγκρουσιακές καταστάσεις μεταξύ των μελών της ομάδας. Οι αντιπαραθέσεις και οι συγκρούσεις αποτελούν φυσιολογικό τμήμα της κοινωνικοποίησης και της ωρίμανσης των παιδιών (Χατζηχρήστου, 2011). Μία σύγκρουση δεν είναι εξ ορισμού καλή ή κακή, θετική ή αρνητική. Οι συγκρούσεις αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της οικογενειακής ζωής. Τα μέλη της οικογένειας θα πρέπει να μάθουν να διαχειρίζονται τις συγκρούσεις και να τις αντιμετωπίζουν.

Κατά τη διάρκεια του κεντρικού σχεδιασμού του προγράμματος ζητούσαμε την κατάρτιση δράσεων, οι οποίες θα βοηθούσαν τους/τις μαθητές/τριές μας να κατανοήσουν πώς και ποιοι παράγοντες (περιβαλλοντικοί, κοινωνικοί, πολιτισμικοί, ψυχολογικοί παράγοντες) επηρεάζουν την οικογενειακή πραγματικότητα και την καλή λειτουργία της οικογένειας. Σ' αυτές τις δράσεις σκοπεύαμε να αναδείξουμε, ανάμεσα σε άλλα, και την έννοια του αμοιβαίου συμβιβασμού ως μια από τις αναγκαίες

προϋποθέσεις του συγκερασμού των διαφορετικών επιθυμιών, των απόψεων, των προτεραιοτήτων και διαχειρίσεις των συγκρούσεων σε μια οικογένεια. Η χρήση του όρου «συνεξέλιξη» στο πρόγραμμα «Εστία» προτάθηκε από τον Επιστημονικό Διευθυντή της αστικής εταιρείας «Ιπποκράτης», Γερούκαλη Δημήτριο, για να αντικαταστήσει την έννοια του συμβιβασμού ή του αμοιβαίου συμβιβασμού.

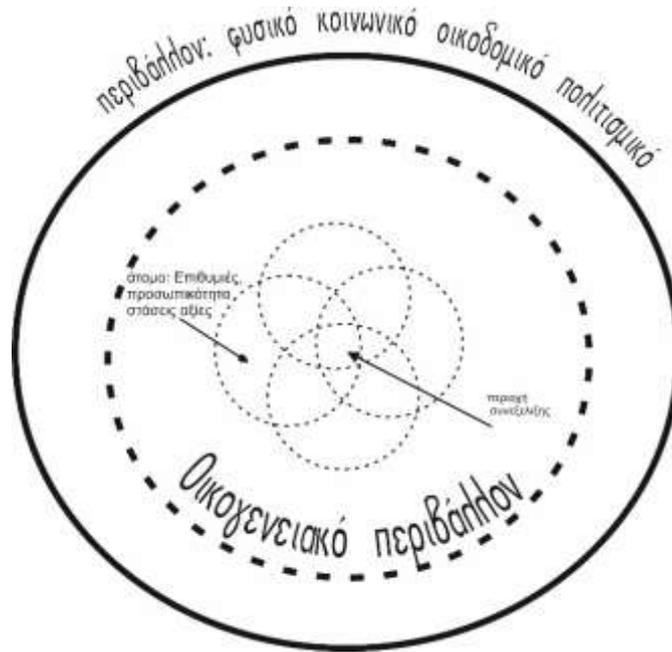
Ο αμοιβαίος συμβιβασμός εμπεριέχει μέσα του την έννοια της απώλειας/ήττας (Briggs, & Peat, 2000), οπότε δεν μπορεί να προωθηθεί μέσω του προγράμματος. Δεν μπορούμε να προτείνουμε την ήττα ή την απώλεια εκπλήρωσης των επιθυμιών μας ή των επιδιώξεών μας ως τρόπο σκέψης και δράσης για την επίλυση συγκρούσεων, προβλημάτων ή διαφωνιών στα πλαίσια της οικογένειας. Για τους παραπάνω λόγους η χρήση του όρου «συνεξέλιξη» θεωρήθηκε ότι είναι καταλληλότερη για να περιγράψουμε τη συλλογική προσπάθεια των μελών της οικογένειας για κοινή ζωή.

Στην επιστήμη της Βιολογίας ο όρος «συνεξέλιξη» (coevolution) αποδίδει την ταυτόχρονη εξέλιξη μη συγγενών οργανισμών λόγω ιδιαίτερου δεσμού που αναπτύσσεται μεταξύ τους, ένα τέτοιο παράδειγμα συνεξέλιξης είναι η σχέση μεταξύ των ανθέων και των εντόμων που τα πρώτα γονιμοποιούνται από τα δεύτερα και τα δεύτερα τρέφονται από τα πρώτα.

Στα ανθρώπινα συστήματα η «συνεξέλιξη» αφορά στην αμοιβαία προσαρμογή και τη μάθηση, παρόλο που το κάθε μέλος έχει διαφορετικούς στόχους (Battram, 2002). Με τη «συνεξέλιξη» εξετάζεται η ανάπτυξη των οικογενειών που μοιράζονται μεταξύ τους τον χώρο διαβίωσης και την ιστορία τους. Οι άνθρωποι δεν εξελίσσονται ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλο. Αναπτύσσονται μέσα από σχέσεις και διαμορφώνουν την προσωπικότητά τους με αμοιβαίες απαντήσεις σε προκλήσεις, με στάσεις υποστήριξης και περιορισμούς.

Σύμφωνα με τη συστημική θεωρία τα άτομα, οι οικογένειες κι οι κοινωνικές ομάδες είναι συστήματα πολυεπίπεδα με ιεραρχημένη εσωτερική διάταξη. Το κάθε σύστημα αποτελεί ένα δίκτυο εισροών, διαδικασιών, εκροών κι ανατροφοδοτήσεων. Αντιμετωπίζει κοινά ζητήματα επιβίωσης κι ευημερίας, επιδιώκει την αύξηση της ικανοποίησης των μελών και παλεύει συνεχώς για βελτιώσεις (Κεφαλάς, 1999). Η συστημική θεωρία αντιλαμβάνεται τον οποιοδήποτε οργανισμό ή την κοινωνική ομάδα ως ένα ζωντανό σύστημα που βρίσκεται σε συνεχή επικοινωνία με το περιβάλλον, με τμήματα και διαδικασίες που αλληλεπιδρούν συνεχώς.

Η «συνεξέλιξη» θα μπορούσε να απεικονισθεί με το παρακάτω σχήμα:

Γράφημα 1. Απεικόνιση της «συνεξέλιξης»

Το γράφημα βασίζεται στη μελέτη απεικόνισης του όρου των Stead & Stead's (2004). Λαμβάνοντας υπόψη τις αρχές της συστημικής θεωρίας η περιοχή της «συνεξέλιξης» εντοπίζεται στον κοινό χώρο που σχηματίζεται εκεί που τέμνονται οι ατομικοί κύκλοι μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον. Από το γράφημα γίνεται, επίσης, κατανοητό ότι για να υπάρχει συνεξέλιξη τα μέλη μια οικογένειας θα πρέπει να επικοινωνούν μεταξύ τους για να γνωρίζουν τα «θέλω», τις ανησυχίες και τις σκέψεις των άλλων μελών.

Εφαρμογή του προγράμματος «Εστία» στο σχολείο

Δομή του προγράμματος

Το πρόγραμμα κατά την εφαρμογή του στο σχολείο οργανώθηκε σε τρία αυτόνομα υποπρογράμματα: «Οι μαθητές σε μαγειρικές περιπέτειες», «Η αυλή των θαυμάτων», «οικογενειακό τραπέζι». Τα τρία αυτά προγράμματα εφαρμόστηκαν στο σχολείο σε τρεις πεντάμηνους κύκλους.

Αυτό συνέβη για τους εξής λόγους:

Α) Το εύρος της θεματολογίας του προγράμματος, το πλήθος των δράσεων, η σωστή σύνδεσή τους με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών και ο διαθέσιμος διδακτικός χρόνος επέβαλαν τη συγκεκριμένη επιλογή.

Β) Η ενεργή συμμετοχή όλων στη μάθηση, η διαφοροποιημένη διδασκαλία κι η παροχή πολλών ευκαιριών επιτυχίας στους/στις μαθητές/τριές μας, ώστε να μην υπάρχουν αποκλεισμοί, προϋποθέτουν την ύπαρξη χρόνου. Ο χρόνος αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για τη σωστή εφαρμογή των δράσεων του προγράμματος και τη σωστή τους κατανομή κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.

Γ) Η τήρηση όλων των προϋποθέσεων που θέτει το θεσμικό πλαίσιο των σχολικών δραστηριοτήτων, έτσι όπως αυτές περιγράφονται στο Ν. 4547/2018, στο Π.Δ.79/2017 (Α' 109) και στις σχετικές εγκυκλίους, απαιτεί το συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο.

Στόχοι προγραμμάτων δράσεις, σύνδεση με αναλυτικό πρόγραμμα, αντίκτυπος

Διευκρινήσεις

Στόχος των δράσεων δεν ήταν ν' αναδείξουμε το σωστό πρότυπο, το οποίο όλοι/ες οι άλλοι/ες πρέπει να μιμηθούν. Αντικειμενικός σκοπός των δράσεων ήταν να βοηθήσουν το παιδί να κατανοήσει τον «δικό του κόσμο», τους μηχανισμούς και τους κανόνες που τον διέπουν.

Οι δράσεις του προγράμματος είναι πλήρως ενταγμένες στο Α.Π.Σ και μέσα από τη διαθεματική προσέγγισή τους βοηθούν τους/τις μαθητές/τριες να κατακτήσουν τα διδασκόμενα γνωστικά αντικείμενα των μαθημάτων.

Οι δράσεις αποτελούν, σ' έναν μεγάλο βαθμό, μια διαδικασία εσωτερίκευσης γνώσεων και σύνδεσής τους με τις προϋπάρχουσες μέσα από αναστοχαστικές διαδικασίες και μεταγνωστικές στρατηγικές. Ο/η εκπαιδευτικός σε όλο αυτό διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο. Ο/η μαθητής/τρια με τη σωστή καθοδήγησή του/της μπορεί να ξεπεράσει προβλήματα που θα δημιουργηθούν μελλοντικά, για παράδειγμα τη δυσκολία να κατανοήσει ποιες γνώσεις και μνήμες πρέπει ν' ανακαλέσει, για να συνδεθούν μ' αυτές που θέλει να εσωτερικεύσει. Η πλειοψηφία των μαθητών/τριών δεν έχει σχεδόν καμία εμπειρία στη χρήση μεταγνωστικών στρατηγικών. Σ' αυτό το στάδιο ο/η εκπαιδευτικός χρειάζεται να τους/τις καθοδηγήσει σωστά, για να φτάσουν στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

Μπορεί οι δράσεις στη συντριπτική τους πλειοψηφία ν' απευθύνονται σε όλο το σχολείο, ωστόσο το περιεχόμενό τους διαφοροποιείται ανάλογα με την τάξη. Γενικότερα, έχει προσαρμοστεί το περιεχόμενό τους κι ο βαθμός δυσκολίας τους σε δύο γνωστικούς κύκλους.

Στον πρώτο κύκλο περιλαμβάνεται η Α΄Β΄ και Γ΄ τάξη του δημοτικού, ενώ στον άλλον κύκλο η Δ΄ Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη.

Α) Πρόγραμμα «Οι μαθητές σε μαγειρικές περιπέτειες»

Στόχοι του προγράμματος ήταν οι μαθητές/τριες:

- Να γνωρίσουν και να αναγνωρίσουν την αξία του πρωινού.
- Να γνωρίσουν τη μεσογειακή κουζίνα και τα υλικά της.
- Να γνωρίσουν της αρχές της οικιακής οικονομίας
- Να γνωρίσουν παραδοσιακά φαγητά, γλυκά και τα έθιμα που συνδέονται με αυτά.

Δράσεις του προγράμματος

Μία φορά το μήνα οι μαθητές/τριες μιας τάξης ετοίμαζαν πρωινό για όλο το σχολείο. Κατά τη διάρκεια του μήνα, ανάλογα με το επίπεδο της τάξης, οι μαθητές/τριες ενημερώνονταν για την αξία του πρωινού στην ισορροπημένη διατροφή και για τα υλικά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την παρασκευή του. Η προετοιμασία του στο σχολείο γινόταν σε τέσσερα στάδια.

Πρώτο στάδιο

Η εκπαιδευτικός του Τ.Ε. σε συνεργασία με τον/τη δάσκαλο/α της τάξης ενημέρωνε τους/τις μαθητές/τριες και τους εθελοντές γονείς για τον τρόπο εργασίας στα πλαίσια του προγράμματος, την υγιεινή διατροφή και την αξία ενός υγιεινού πρωινού.

Εικόνα 1. Πρώτο στάδιο πρωινού

Δεύτερο στάδιο

Οι μαθητές/τριες μαζί με τη δασκάλα του Τ.Ε. και τον/τη δάσκαλο/α της τάξης επέλεξαν ποια φαγητά θα πρόσφεραν για πρωινό στο σχολείο. Τα παιδιά, χωρισμένα σε ομάδες, με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών ετοίμαζαν τα φαγητά στο σχολείο. Μ' αυτόν τον τρόπο ήρθαν σ' επαφή με τα υλικά, έμαθαν να τα δουλεύουν, εξοικειώθηκαν με την υγιεινή διατροφή και τη μαγειρική, πήραν πρωτοβουλίες κι εξασκήθηκαν στη συνεργασία.

Εικόνα 2. Δεύτερο στάδιο πρωινού

Τρίτο στάδιο

Οι εθελοντές γονείς με τα παιδιά τους ετοίμαζαν στο σπίτι τους τα υπόλοιπα φαγητά για το πρωινό.

Τέταρτο στάδιο

Παρουσίαση διανομής πρωινού

Το τέταρτο στάδιο ήταν το πιο κρίσιμο του όλου εγχειρήματος. Το αριθμητικό σύνολο των προσφερόμενων μερίδων πάντοτε υπερκάλυπτε κατά πολύ το συνολικό αριθμό των μαθητών/τριών του σχολείου. Αντικειμενικός στόχος μας ήταν να καταναλωθούν όλα τα φαγητά. Έτσι, οι μαθητές/τριες της τάξης προσπαθούσαν με τη βοήθεια των εθελοντών γονιών και των εκπαιδευτικών να τα προωθήσουν στους/στις συμμαθητές/τριές τους. Στην επιτυχή έκβαση της διαδικασίας βοήθησε η τήρηση της σειράς, οπότε ελεγχόταν ποιος πήρε τι. Επίσης με αυτόν τον τρόπο είχαμε τον περιορισμό της κατανάλωσης μιας μερίδας από κάθε προσφερόμενο φαγητό ανά άτομο.

Εικόνα 2. Τέταρτο στάδιο πρωινού

Σύνδεση με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών /αντίκτυπος

Τις πρώτες δύο φορές οι περισσότεροι μαθητές που δεν κατάφεραν να πάρουν το έδεσμα της αρεσκείας τους προτίμησαν το δικό τους κολατσιό με αποτέλεσμα πολλές φρουτοσαλάτες, γιαούρτια, μπάρες δημητριακών κι υγιεινά μπισκότα να καταναλωθούν από την τάξη που τα παρασκεύασε ή να δοθούν στο συσσίτιο της μητρόπολης. Προοδευτικά, όσο αυξανόταν ο αριθμός των μαθητών/τριών που συμμετείχε ενεργά στην παραγωγή του πρωινού, αυξανόταν κι η διάθεση των παιδιών να δοκιμάσουν νέα πράγματα. Συγκριτικά τα αγόρια αντιστέκονταν περισσότερο στη δοκιμή νέων φαγητών. Στο τέλος του προγράμματος, μετά από δύο πεντάμηνους κύκλους, η συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών/τριών μας την ημέρα του πρωινού δεν έφερνε μαζί του κολατσιό. Ακόμα, παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση στην

κατανάλωση φρουτοσαλάτας, νωπών οπωροκηπευτικών και γιαουρτιού. Πολλοί γονείς μας πληροφορήσαν ότι τα παιδιά τους έμαθαν χάρη σε αυτήν τη δράση να τρώνε γιαούρτι και σαλάτες.

Σε γνωστικό επίπεδο εξοικειώθηκαν με έννοιες όπως γραμμάρια, βάρος/απόβαρο, ζύγισμα, λίτρα, μείγματα, διαλύματα, κλάσματα και εξασκήθηκαν στη σωστή διατύπωση οδηγιών (χρήση υποτακτικής, προστακτικής) και στην εκτέλεση συνταγών.

Το μεγαλύτερο όμως κέρδος από την εφαρμογή του προγράμματος ήταν ότι η εκπαιδευτικός του τμήματος ένταξης η κα. Φωτιάδου (υπεύθυνη του προγράμματος «Οι μαθητές σε μαγειρικές περιπέτειες») είχε την ευκαιρία να έρθει σε επαφή με όλους τους γονείς και όλους/ες τους/τις μαθητές/τριες και να συνεργαστεί μαζί τους. Αυτή η συνεργασία είχε ως αποτέλεσμα να κτιστούν σχέσεις εμπιστοσύνης, γεγονός που βοήθησε σημαντικά την ενσωμάτωση των μαθητών/τριών του τμήματος ένταξης στο σχολικό περιβάλλον. Μέσω του προγράμματος η εκπαιδευτικός του τμήματος ένταξης σε συνεργασία με τον/τη δάσκαλο/α της τάξης μπόρεσαν να δώσουν στους/στις μαθητές/τριες του τμήματος ένταξης περισσότερες ευκαιρίες ανάδειξης των ικανοτήτων τους.

B) Πρόγραμμα «Η αυλή των θαυμάτων»

Απαραίτητη προϋπόθεση της κατανόησης του δικού μας ρόλου στην κοινωνική ομάδα, στην οποία ανήκουμε, είναι η κατανόηση του ρόλου των άλλων. Οι ρόλοι των άλλων προσδιορίζουν σε μεγάλο βαθμό τόσο τον δικό μας ρόλο, όσο και τις σχέσεις μας μαζί τους. Η οικογένεια δεν αποτελεί εξαίρεση σ' αυτό. Τα παιδιά, σε αυτήν την ηλικία, είναι ακόμα στη χώρα μας οι αποδέκτες της φροντίδας των γονιών. Δεν αναλαμβάνουν την ευθύνη για την μέριμνα κάποιου άλλου μέλους, οπότε δεν γνωρίζουν τι σημαίνει αυτό και πώς αυτό επηρεάζει την καθημερινότητά μας. Με την υλοποίηση του συγκεκριμένου προγράμματος θέλαμε ν' αποκτήσουν αυτήν την εμπειρία.

Για την πραγμάτωσή του προγράμματος εκμεταλλευτήκαμε τις δυνατότητες που προσφέρει η αυλή μας. Σχεδόν όλες οι δράσεις του υλοποιήθηκαν στον σχολικό μας κήπο, στον ελαιώνα και στο προαύλιο του σχολείου.

Στόχοι του προγράμματος ήταν:

1. Κάθε μαθητής/τρια ή ομάδα μαθητών/τριών να αναλάβει τη φροντίδα ενός φυτού ή ομάδας φυτών.
2. Να παράγουμε την πρώτη ύλη (οπωροκηπευτικά, βότανα, αρωματικά φυτά) και μέσα από τη χρήση της να γνωρίσουν τη διατροφική αξία της ισορροπημένης μεσογειακής διατροφής.
3. Να κατανοήσουν τις αρχές της οικιακής οικονομίας.
4. Να γνωρίσουν τα έθιμα που συνδέονται με συγκεκριμένα υλικά.
5. Να μάθουν πότε ευδοκιμεί κάθε φυτό.
6. Να γνωρίσουν τα ιπποκρατικά βότανα και φυτά.
7. Να αναγνωρίσουν τη σημασία της τήρησης της ατομικής υγιεινής πριν και μετά την προετοιμασία ή κατανάλωση των φαγητών.

Δράσεις του προγράμματος

Να φυτέψουμε, αλλά τι και πότε;

Με τις δράσεις αυτές θέλαμε σε συνεργασία με το Διεθνές Ιπποκράτειο Ίδρυμα Κω, το Περιφερικό Φυτώριο Νοτίου Αιγαίου και την εταιρεία «Κορρές» να ενημερώσουμε τους/τις μαθητές/τριές μας πότε φυτεύουμε τι, ποιες ιδιότητες έχει κάθε φυτό και βότανο, ποια φυτά ευδοκιμούν στο νησί μας και ποια όχι και για ποιον λόγο.

Η επιλογή των φυτών και των βοτάνων που επρόκειτο να φυτευτούν στον κήπο μας αποδείχτηκε σταυρόλεξο για δυνατούς λύτες. Παρατηρήθηκε ότι πολλοί/ές μαθητές/τριες έδειχναν προτίμηση σε συγκεκριμένα φυτά.

Εικόνα 4

Εικόνα 5

Εικόνα 6

Προετοιμασία του σχολικού κήπου

Σε συνεργασία με τους/τις μαθητές/τριες και με τη βοήθεια εθελοντών γονέων προετοιμάσαμε τους χώρους.

Εικόνα 7

Εικόνα 8

Δημιουργία σήματος του προγράμματος κι ετικέτας

Ζητήθηκε από τους/τις μαθητές/τριες να δημιουργήσουν ένα σήμα για το πρόγραμμα του σχολείου, το οποίο θα περιέχει και το λογότυπό του, και μια ετικέτα για τα προϊόντα του σχολικού κήπου.

Το «μικρό χωράφι» στην τάξη μας

Το “Μικρό Χωράφι” (Little Patch) αποτελεί μια εξαιρετική πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η οποία προσφέρει διασκεδαστικά κι κηπουρικής σε σχολεία.

Εμείς το χρησιμοποιήσαμε στην Α΄ και Β΄ δημοτικού για να συγκρίνουμε τα φυτά που θα παράγει το μικρό χωράφι μέσα στην τάξη μ' αυτά του κήπου.

Εικόνα 9

Εικόνα 10

Φυτεύουμε;

Οι πρώτοι μας σπόροι φυτεύονταν τον Φεβρουάριο. Κάθε τάξη καλλιεργούσε στον χώρο της προοδευτικά τα φυτά της. Έπειτα σχηματιστήκαν οι ομάδες φροντίδας των φυτών και κάθε μήνα ανάλογα με τις βροχοπτώσεις δημιουργούνταν ένα πρόγραμμα καθαριότητας και ποτίσματός τους.

Εικόνα 11

Εικόνα 12

Ψάξε, ψάξε δεν θα με βρεις!

Το σχολείο μας βρίσκεται σε ημιαστική περιοχή. Σε συνεργασία με το Διεθνές Ιπποκράτειο Ίδρυμα Κω εκτυπώσαμε εικόνες αγριολούλουδων και βοτάνων και τις μοιράσαμε στους/στις μαθητές/τριες της Ε΄ και ΣΤ΄ δημοτικού. Όποιος/α μαθητής/τρια

κατάφερνε να βρει το φυτό της εικόνας του έξω στη φύση και να το φέρει στο σχολείο, κέρδιζε .

Ο σχολικός κήπος, το εργαστήριό μας

Σε ένα ιδιαίτερο σημείο του σχολικού κήπου σχεδιάσαμε κι εκτελέσαμε πέντε πειράματα για να μελετήσουμε τα φυτά και τα φυσικά φαινόμενα.

1. *Τα μέρη του φυτού κι ο κύκλος του νερού.* Καθώς τα φυτά μεγάλωναν, είχαμε τη δυνατότητα να μελετήσουμε τα μέρη τους και τη διαπνοή ως μέρος του κύκλου του νερού. Σκεπάσαμε ένα φυτό με διαφανή μεμβράνη και, αφού βεβαιωθήκαμε, πως το χώμα ήταν στεγνό και πως μέσα απ' αυτήν δεν υπήρχε τίποτε άλλο, εκτός από το φυτό, την άλλη μέρα το πρωί παρατηρήσαμε ότι εσωτερικά η μεμβράνη είχε γεμίσει υδρατμούς από τη νυχτερινή διαπνοή των φυτών.
2. *Πειράματα για όλους.* Σε συνεργασία με το Ε.Κ.Φ.Ε Κω και τη Σχολική σύμβουλο κ. Μαρία Κουρούπη σχεδιάσαμε δύο πειράματα επίδειξης και δύο πειράματα συμμετοχής, για να μελετήσουμε με όλους/ες τους/τις μαθητές/τριες του σχολείου την παρασκευή σαπουνιού από ελαιόλαδο, τη δομή των φυτικών κυττάρων (τα στόματα των φυτών μέσα από τα οποία γίνεται η διαπνοή), τις ιδιότητές τους, τα διαλύματα και την απόσταξη.
3. *Φωτοσύνθεση.* Μέσω πειραμάτων διαπιστώσαμε πού και πώς γίνεται η φωτοσύνθεση. Επαναλάβαμε το γνωστό πείραμα με το φύλλο. Το τυλίξαμε σε αλουμινόχαρτο και εξετάσαμε τις αλλαγές. Ακόμα φυτέψαμε σε μια μικρή γλάστρα ένα βασιλικό, την κρεμάσαμε ανάποδα από ένα κλαδί δέντρου και παρατηρήσαμε ότι το φυτό γύρισε προς τον ήλιο.
4. *«Παν μέτρον άριστον».* Με το πείραμα αυτό θέλαμε να δούμε τι γίνεται όταν δεν υπάρχει μέτρο. Έτσι, σε δύο φυτά δεν τηρήσαμε το μέτρο. Ποτίζαμε αυτό που είχε τοποθετηθεί σε αρκετή κοπριά με άφθονο νερό ενώ στο άλλο, που είχε φυτευτεί σε λίγη κοπριά, δίναμε ελάχιστο νερό. Και στις δύο περιπτώσεις τα φυτά δεν επιβίωσαν.
5. *Κόστος παραγωγής φυτών.* Με τη δράση αυτή προσπαθήσαμε να υπολογίσουμε το κόστος παραγωγής των φυτών για να μπορέσουμε να επιλέξουμε την τιμή στην οποία έπρεπε να πουληθούν τα φυτά μας στο χριστουγεννιάτικο παζάρι από τον σύλλογο γονέων. Κάθε μήνα επί μία εβδομάδα τα παιδιά της Ε΄ δημοτικού

κρατούσαν στοιχεία για το πόσα λίτρα νερό χρειάστηκαν, ώστε να ποτιστούν τα φυτά καταγράφοντας τις ενδείξεις του υγρομέτρου. Το άθροισμα του κόστους του νερού, της κοπριάς και του μεροκάματου ενός κηπουρού το επιμερίσαμε στο σύνολο της φυτικής παραγωγής και καταλήξαμε στην τιμή. Μιλήσαμε για την έννοια του κέρδους και τον τρόπο που αυτό προστίθεται στο τελικό κόστος του προϊόντος. Δεν εξειδικεύσαμε περαιτέρω τη διαδικασία, διότι κάτι τέτοιο δεν άπτεται του ενδιαφέροντος των μαθητών/τριών κι ο στόχος μας δεν ήταν η ακριβής κοστολόγηση, αλλά η κατανόηση των εννοιών στα πλαίσια της ύλης των μαθηματικών του δημοτικού.

Εικόνα 13

Εικόνα 14

Εικόνα 15

Εικόνα 16

Εικόνα 17

Εικόνα 18

Μαγειρεύουμε;

Με αυτές τις δύο δράσεις θέλαμε να αναδείξουμε τρόπους εκτέλεσης απλών συνταγών, να παροτρύνουμε τους/τις μαθητές/τριές μας να φτιάχνουν νόστιμα σνακ και να ενημερωθούν για συνδυασμούς τροφίμων που μπορούν να κάνουν. Σε αυτήν τη δράση είχαμε την τύχη να συνεργαστούμε με δυο βραβευμένους σεφ.

Εικόνα 19

Εικόνα 20

Κουμπάνια ή των φρονίμων τα παιδιά πριν πεινάσουν, μαγειρεύουν.

Σε αυτήν τη δράση φτιάξαμε παραδοσιακά «τρόφιμα-εφόδια» για τον χειμώνα κι όχι μόνο.

Α) Τσακιστές ελιές:

Σε συνεργασία με τις γιαγιάδες και τους παππούδες της Ε΄ και της ΣΤ΄ τάξης μάθαμε πώς «τσακίζονται».

Β) Λάδι:

Μαζέψαμε τις ελιές μας και παρήγαμε το λάδι του σχολείου από τον ελαιώνα μας.

Γ) Αλοιφές με κερί και βότανα:

Σε συνεργασία με το Δ.Ι.Ι.Κ φτιάξαμε αλοιφές με κερί μέλισσας. Χρησιμοποιήσαμε λάδι και βότανα από το σχολικό μας κήπο.

Δ) Αποξηραμένα βότανα:

Μαζέψαμε ρίγανη, βασιλικό, θυμάρι, δαφνόφυλλα, δυόσμο, δενδρολίβανο και ξερά φασολάκια.

Καθαριότητα, η μισή αρχοντιά:

Σε συνεργασία με το Γενικό Νοσοκομείο Κω οι μαθητές/τριες ενημερώθηκαν για την αναγκαιότητα τήρησης της σωματικής και στοματικής υγιεινής και για τους τρόπους επίτευξής τους.

Σύνδεση με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών /αντίκτυπος

Το πρόγραμμα «η αυλή των θαυμάτων» εφαρμόστηκε, όπως και το πρωινό, σε δύο συνεχόμενους πεντάμηνους κύκλους. Στον πρώτο κύκλο πραγματοποιήθηκαν η προετοιμασία και οι προπαρασκευαστικές δράσεις, ενώ στο δεύτερο καταλήξαμε στα αποτελέσματα.

Οι δράσεις της «αυλής των θαυμάτων» μας βοήθησαν να δουλέψουμε τις μεταγνωστικές ικανότητες των μαθητών/τριών μας. Αρωγός σ' αυτήν την προσπάθεια ήταν η σχολική βιβλιοθήκη, η οποία για κάθε θέμα είχε διαθέσιμους τίτλους, από το φύτεμα και τη φροντίδα των φυτών μέχρι τη διατροφή, τις οικογενειακές σχέσεις και την καθαριότητα. Πολλές φορές οι μαθητές/τριες ανακαλούσαν στη μνήμη τους όσα που είχαν διαβάσει στο βιβλίο και σύγκριναν τις γνώσεις τους με την πραγματικότητα ή τις αξιοποιούσαν προκειμένου να επιλύσουν το γνωστικό πρόβλημα που προέκυπτε.

Η φύση των δράσεων ήταν τέτοια που απαιτούνταν η επανάληψή τους, για παράδειγμα όταν οι σπόροι που φυτεύαμε δεν φύτρωναν ή η φροντίδα των φυτών ή το μάζεμα των ελιών. Κάθε φορά που επαναλαμβάναμε τη δράση, φροντίζαμε ν' ανακαλούμε και τις προηγούμενες πράξεις μας. Αν το αποτέλεσμα ήταν το επιδιωκόμενο, επαναλαμβάναμε τη συμπεριφορά μας, αν όχι, εξετάζαμε τους πιθανούς λανθασμένους χειρισμούς και την τροποποιούσαμε.

Πολλές δράσεις ήταν παρόμοιες με εκείνες του πρωινού, όπως το ζύγισμα των υλικών, ο υπολογισμός τους κι η ατομική καθαριότητα. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις φροντίζαμε τα παιδιά να χρησιμοποιούν τις αναστοχαστικές στρατηγικές και μεταγνωστικές δεξιότητες. Εξασκήθηκαν στη σωστή διατύπωση οδηγιών (χρήση υποτακτικής, προστακτικής) και στην εκτέλεση οδηγιών. Εφάρμοσαν πολλά από τα πειράματα της Φυσικής και της Μελέτης περιβάλλοντος σε πραγματικές συνθήκες

Η οργάνωση των μαθητών/τριών σε ομάδες βελτίωσε τη συνεργασία μεταξύ τους στην εκτέλεση και στη σαφή διατύπωση οδηγιών κι ερωτημάτων.

Γ) Το πρόγραμμα «οικογενειακό τραπέζι»

Ύστερα από την υλοποίηση των δυο πρώτων προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων, οι μαθητές/τριές μας κατέκτησαν την απαραίτητη εξοικείωση με τα υλικά, τις έννοιες, την εργασία σε ομάδες, τη χρήση μεταγνωστικών στρατηγικών, και

ήταν έτοιμοι να γνωρίσουν την πολιτισμική, πνευματική, κοινωνιολογική διάσταση των υλικών και των εννοιών.

Στόχοι του προγράμματος ήταν:

- Να κατανοήσουν την έννοια και τη σημασία της οικογένειας
- Να μάθουν τα διάφορα είδη οικογένειας
- Να κατανοήσουν τους ρόλους των δικών τους, της δικής τους οικογένειας
- Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν την έννοια της συνεξέλιξή τους και την αξία της στην ανάπτυξη των σχέσεων και των οικογενειακών δεσμών
- Να αντιληφθούν τη σημασία του δικού τους οικογενειακού τραπέζιού και της ιεροτελεστίας του για την κοινή οικογενειακή ζωή τους.
- Να γνωρίσουν τα είδη του οικογενειακού τραπέζιού.

Δράσεις του προγράμματος

Επίσκεψη στο Μυλοτόπι της Κεφάλου

Η επίσκεψη στο Μυλοτόπι ήταν η πρώτη εκδρομή του σχολείου και στην ουσία η εισαγωγή στο πρόγραμμα «Εστία». Πρόκειται για έναν χώρο που συνδυάζει το παραδοσιακό σπίτι των αρχών του 19^{ου} αιώνα με έναν παραδοσιακό ανεμόμυλο κι ένα αλώνι. Στόχος ήταν οι μαθητές/τριες να δουν και να γνωρίσουν τις συνθήκες διαβίωσης μιας οικογένειας στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, μέσα από του χώρους που είχε στη διάθεσή της, τα αντικείμενα καθημερινής χρήσης, τις καθημερινές ασχολίες/εργασίες της και τους ρόλους που αναλάμβανε το κάθε μέλος της. Η επιλογή του της τοποθεσίας δεν ήταν τυχαία. Οι οικογένειες στις αρχές του 19^{ου} αιώνα ήταν πιο αυτάρκειες και οι ρόλοι των μελών περισσότερο διακριτοί. Η καθημερινότητα των οικογενειών ήταν πιο αυστηρά καθορισμένη και δομημένη. Μέσα σε ένα τέτοια περιβάλλον μπορεί κανείς να διακρίνει πιο εύκολα τις καθημερινές ιεροτελεστίες μια οικογένειας και να διακρίνει τη σπουδαιότητα των ρόλων που είχε κάθε μέλος της. Αυτήν την καθημερινότητα θέλαμε να την συγκρίνουν οι μαθητές/τριές μας με τη δική τους και με τη λειτουργία της δικής τους οικογένειας.

Εικόνα 21

Εικόνα 22

Οι μαθητές/τριές μας χωρισμένοι σε μικρές ομάδες ξεναγήθηκαν σ' όλα τα μέρη του. Υπήρχαν ξεχωριστές παρουσιάσεις για τις Α', Β' και Γ' τάξεις και αντίστοιχα για τις Δ', Ε' και ΣΤ' τάξεις. Ιδιαίτερη εντύπωση έκανε σε όλους/ες τους/τις μαθητές/τριες η απουσία ψυγείου, βρύσης, σερβιτσιών, χώρων υγιεινής και ο πολύ περιορισμένος χώρος.

Τι είναι οικογενειακό τραπέζι;

Αρχικό μέλημα μας ήταν να εξακριβώσουμε τι σημαίνει για τους/τις μαθητές/τριές μας το οικογενειακό τραπέζι. Τις απόψεις των μαθητών/τριών σχετικά με το θέμα αυτό τις συλλέξαμε μέσα από ασκήσεις αυτόματης γραφής και συμπλήρωση εννοιολογικών χαρτών για τις μεγάλες τάξεις (Δ' έως Στ') και ζωγραφιές για τις μικρές τάξεις.

Τελικά ποιος ανήκει στην οικογένεια

Προσπαθήσαμε να οριοθετούμε την έννοια της οικογένειας με βάση το οικογενειακό τραπέζι. Συζητήσαμε για το ποιος έχει το δικαίωμα να κάθεται στο οικογενειακό τραπέζι μας και αν αυτό τον κάνει αυτομάτως μέλος της οικογένειάς μας. Σύμμαχος και πάλι σε αυτό το εγχείρημα μας ήταν η σχολική βιβλιοθήκη η οποία μας προμήθευσε τα απαραίτητα βιβλία, τις σχετικές ταινίες και ντοκιμαντέρ.

Τα είδη του οικογενειακού τραπέζιού

Μέσα από βιωματικές δράσεις οι μαθητές/τριες γνώρισαν όλα τα είδη του οικογενειακού τραπέζιού και τον ρόλο που παίζουν στη ζωή μας. Αναπαραστήσαμε σε συνεργασία με το Ιπποκράτειο Ίδρυμα Κω και το Λύκειο Ελληνίδων Κω την ομάδα «χώρο Κως» τον «Κωτικό» γάμο. Επιλέξαμε την αναπαράσταση του γάμου, διότι είναι ένα χαρούμενο γεγονός. Όλοι/ες οι μαθητές/τριες έχουν βρεθεί ως καλεσμένοι/ες σε γάμο. Το τραπέζι του γάμου είναι γεμάτο με ιεροτελεστίες και έθιμα, που αναδεικνύουν τον έλεγχο που ασκεί η κοινωνία στην οικογένεια και είναι στενά συνδεδεμένα με τα πολιτισμικά πρότυπα της κοινωνίας.

Γνωρίσαμε τα έθιμα, τα φαγητά και τη μουσική που συνδέονται με το γαμήλιο τραπέζι. Εξετάσαμε μαζί με τα παιδιά, αν ο ρόλος και η θέση που έχει κάποιος μέσα στην οικογένεια, καθορίζει την θέση του στο τραπέζι του γάμου. Εξετάσαμε, αν το ίδιο συμβαίνει και με τη θέση μας στο καθημερινό οικογενειακό τραπέζι και σε όλα τα υπόλοιπα τραπέζια.

Μάθαμε ποιες συμπεριφορές θεωρούνται αποδέκτες και ποιες όχι. Μάθαμε για το τι συζητιέται στο τραπέζι και τι όχι. Διαπιστώσαμε ότι, ως Έλληνες, οι πιο σημαντικές στιγμές της ζωής μας συνδέονται με ένα τραπέζι.

Γνωρίσαμε στο μάθημα της μουσικής τη μουσική και τα τραγούδια του γάμου.

- Άνοιξε πόρτα γυαλένη (αρραβώνας).
- Πρόβαλε συμπεθέρα μας (αρραβώνας).
- Αρχίζω και παρακαλώ (στόλισμα νύφης).
- Γαμπρέ η ώρα η καλή.
- Μπαρμπέρη τα ξυραφιά σου.

Στον μάθημα της γυμναστικής μάθαμε τους παραδοσιακούς χορούς του γάμου και των άλλων οικογενειακών τραπεζιών (Συρτός, Βαλς, Σούστα Κωτική, Κεφαλιανή). Συζητήσαμε με τους/τις μαθητές/τριες αν και ποια μουσική ακούγεται στο καθημερινό τραπέζι, στο χριστουγεννιάτικο πάρτι γενέθλιων και στο πένθιμο τραπέζι.

Σε συνεργασία με γιαγιάδες των μαθητών/τριών μας φτιάξαμε σε κάθε τάξη το γλυκό του γαμπρού, τον μπακλαβά. Μάθαμε, γιατί προσφέρουμε το συγκεκριμένο γλυκό και τι συμβολίζει.

Συγκρίνοντας τα έθιμα του γάμου της Κω με εκείνα άλλων περιοχών της Ελλάδος ή χωρών, διαπιστώσαμε ότι στα νησιά των Δωδεκάνησων ο γαμπρός

μετακομίζει στο σπίτι της νύφης και όχι η νύφη στο σπίτι του γαμπρού. Αυτό σήμαινε ότι η γυναίκα στα Δωδεκάνησα είχε περιουσία στο όνομά της και για αυτό πάντα ήταν πιο αυτόνομη.

Από το ψωμί στον άρτο

Ασχοληθήκαμε ιδιαίτερα με το ψωμί. Σπείραμε σιτάρι και κριθάρι στην αυλή του σχολείου επισκεφτήκαμε ανεμόμυλους και αλώνια της Κω, ζημιώσαμε και ψήσαμε στο σχολείο διάφορους τύπους ψωμιών με τη βοήθεια αρτοποιών. Μέσα από βιβλιογραφικές έρευνες οι μαθητές/τριες συνέλεξαν στοιχεία για τη θρεπτική, πολιτιστική και θεολογική αξία του ψωμιού.

Γνωρίσαμε τον άρτο και μέσα από αυτόν την Ιερά Τράπεζα και τον Μυστικό Δείπνο. Με τη βοήθεια θεολόγων και της μητρόπολης Κω μάθαμε τον κεντρικό ρόλο που διαδραματίζει στη χριστιανική και ιουδαϊκή θρησκεία ο Άρτος (Ε΄ και Στ΄). Σε συνεργασία με μαμάδες του σχολείου κάθε τάξη έφτιαξε τον δικό της Άρτο και τον πρόσφερε στην εκκλησιά.

Το οικογενειακό τραπέζι σε άλλα κράτη

Οι αλλοδαποί/ές – αλλόθρησκοι/ες μαθητές/τριες με την βοήθεια των γονιών τους παρουσίασαν τη δική τους εκδοχή του γαμήλιου τραπεζιού ή άλλων οικογενειακών τραπέζιων. Δοκιμάσαμε φαγητά και γλυκά από άλλες χώρες. Συγκρίναμε ήθη και έθιμα των άλλων χωρών. Διαπιστώσαμε ότι υπάρχουν περισσότερες ομοιότητες παρά διαφορές ιδιαίτερα στις χώρες τις ανατολικής μεσόγειου.

Η συνεξέλιξη, η νίκη επί του συμβιβασμού

Το σχολείο σχεδίασε μια σειρά δράσεων που αφορούσαν τόσο γονείς όσο και μαθητές/τριες. Στόχος αυτών των δράσεων ήταν η ουσιαστική επικοινωνία μεταξύ των μελών της οικογένειας και των «συνομήλικων» και η διερεύνηση του κοινού χώρου συνεξέλιξης τους. Οι δράσεις αφορούσαν τόσο γονείς όσο και μαθητές/τριες.

Ενεργητική ακρόαση

Σε συνεργασία με το επιστημονικό προσωπικό της Αστική εταιρίας προσφέραμε στους γονείς σεμινάρια ενεργητικής ακρόασης

Η μητέρα μου, η γυναίκα με τα χίλια πρόσωπα (Α'Β'Γ' δημοτικού)

Για τις ανάγκες αυτής της δράσης δεχτήκαμε σαν αξίωμα ότι στη πλειοψηφία των οικογενειών η μητέρα ασχολείται κυρίως με την ανατροφή των παιδιών. Αφού συζητήσαμε με τους/τις μαθητές/τριές μας για τις υποχρεώσεις και τις δραστηριότητες μια εργαζομένης μητέρας, ζητήσαμε από τα παιδιά να δημιουργήσουν κολλάζ με τις δραστηριότητες της μητέρας τους. Το αποτέλεσμα ξάφνιασε όλους τους/τις μαθητές/τριες. Ζητήσαμε το ίδιο από τις μητέρες των παιδιών . Ακόμη και μαμάδες δήλωσαν ότι η ζωή των παιδιών τους είναι αρκετά πολύπλοκη για την ηλικία τους . Στόχος μας ήταν να δουν τα παιδιά με παραστατικό τρόπο την πολυπλοκότητα της ζωής της μητέρας τους και μαμάδες να συνειδητοποιήσουν ότι τα παιδιά τους πλέον έχουν μια ζωή αρκετά απαιτητική.

Τρεις φίλοι στο λόφο (Α'Β'Γ' δημοτικού)

Η δράση ήταν βασισμένη στο ομώνυμο βιβλίο. Τα παιδιά χωρισμένα σε ομάδες των τριών θα έπρεπε με τρία χαρτόκουτα να κατασκευάσουν ένα κοινό παιχνίδι που να αρέσει και στους τρεις.

Είμαι Καλλιτέχνης (Α'Β'Γ' δημοτικού)

Με αφορμή το ομώνυμο βιβλίο συζητήσαμε τις διαφορετικές οπτικές γωνίες και προσεγγίσεις των μελών μιας οικογένειας σε κοινά καθημερινά γεγονότα. Ζητήσαμε από τα παιδιά να διαλέξουν ένα συμβάν και να ζωγραφίσουν τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι/ες «είδαν» το συμβάν και πως το αντιλήφθηκε η μητέρα τους. Σε πολλές περιπτώσεις οι διαφορές ήταν τρομακτικές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η ζωγραφιά ενός μαθητή με ένα χυμένο ποτήρι χυμό στο σαλόνι. Στη ζωγραφιά που

περιέγραφε την αντίδραση της μαμάς το χαλί είχε πάρει φωτιά στο σημείο που είχε πέσει ο χυμός .

Η μητέρα μου μέσα από τα επίθετα (Δ' Ε 'Στ' δημοτικού).

Για τις ανάγκες αυτής της δράσης και πάλι δεχτήκαμε σαν αξίωμα ότι στην πλειοψηφία των οικογενειών η μητέρα ασχολείται κυρίως με την ανατροφή των παιδιών. Αφού συζητήσαμε με τους/τις μαθητές/τριές μας για τις υποχρεώσεις και τις δραστηριότητες μια εργαζομένης μητέρας, ζητήσαμε να ζωγραφίσουν την μητέρα τους και γύρω από την ζωγραφιά να γράψουν επίθετα που την χαρακτηρίζουν.

Το ίδιο ζητήσαμε και από τις μητέρες των παιδιών. Όλοι/ες σχεδόν οι συμμετέχοντες/ουσες εκπλαγήκαν τόσο με την πληθώρα των αρνητικών επιθέτων όσο και με την επιλογή των επιθέτων.

Η μάχη του τηλεκοντρόλ (Δ' Ε 'Στ' δημοτικού)

Η δράση αυτή είχε δυο φάσεις. Στην πρώτη φάση, ζητήσαμε από τα παιδιά την επόμενη φορά που χάσουν τη «μάχη» του τηλεκοντρόλ να μην αποτραβηχτούν με το κινητό τους, ή το τάπλετ στο δωμάτιο τους, αλλά να προτείνουν μια εναλλακτική που να αρέσει σε όλους/ες.

Δεύτερη φάση, ζητήσαμε από τα παιδιά όταν κερδίσουν την μάχη του τηλεκοντρόλ να προτείνουν στους άλλους μια εναλλακτική που θα αρέσει σε όλους/ες.

Τι να κάνεις με μια ιδέα; (Δ' Ε 'Στ' δημοτικού)

Και αυτή η δράση ήταν βασισμένη σε ένα βιβλίο. Με βάση το βιβλίο συζητήσαμε με τους/τις μαθητές/τριές μας προβλήματα που μπορεί να προκύπτουν κατά την παρουσίαση μιας ιδέας μας στους/στις άλλους/ες και διερευνήσαμε πώς μπορούν να ξεπεραστούν.

Το Άγαλμα (Δ' Ε 'Στ' δημοτικού)

Στο μάθημα των καλλιτεχνικών οι μαθητές/τριές μας έφτιαξαν αγάλματα κυκλαδίτικης τέχνης. Στην συνέχεια σχηματίσαμε ομάδες των τριών και ζητήσαμε να

«Εστία» Το οικογενειακό τραπέζι στο επίκεντρο της κοινωνικοποίησης και τις διαπολιτισμικής εκπαίδευσης των παιδιών και της συνεξέλιξης της οικογένειας

κατασκευάσουν από κοινού ένα άγαλμα στο οποίο θα μπορεί να δει κάποιος τόσο την ατομική συνεισφορά (με βάση την ατομική τους προσπάθεια) όσο και την κοινή εργασία.

Σύνδεση με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών /αντίκτυπος

Με τις δράσεις του προγράμματος οι μαθητές/τριές μας είχαν την ευκαιρία να διερευνήσουν τη σχέση τους με τα άλλα μέλη της οικογένειάς τους. Γνώρισαν διάφορους τύπους οικογενειών που υπάρχουν στον κοινωνικό περίγυρό τους.

Εξασκήθηκαν, στην ενεργητική ακρόαση, στον συγκερασμό των απόψεων, στην ενσυναίσθηση, στη διατύπωση των συναισθημάτων τους μέσα από μεταγνωστικές στρατηγικές, στη σύγκριση του ρόλου που έχουν τα μέλη στη λειτουργία της οικογένειας ως κοινωνική ομάδα.

Αποτελέσματα του προγράμματος «Εστία»

Οι δράσεις του προγράμματος «Εστία» μας βοήθησαν να δουλέψουμε τις μεταγνωστικές ικανότητες των μαθητών/τριών μας. Αρωγός σε αυτήν την προσπάθεια ήταν η σχολική βιβλιοθήκη, η οποία για κάθε θέμα είχε διαθέσιμους τίτλους, από το φύτεμα και τη φροντίδα των φυτών μέχρι την ατομική καθαριότητα.

Η φύση των δράσεων ήταν τέτοια που απαιτούνταν η επανάληψή τους, για παράδειγμα όταν οι σπόροι που φυτεύαμε δεν φύτεωναν ή η φροντίδα των φυτών ή το σωστό πλύσιμο των χεριών. Κάθε φορά που επαναλαμβάναμε τη δράση, φροντίζαμε να ανακαλούμε και τις προηγούμενες πράξεις μας. Αν το αποτέλεσμα ήταν το επιδιωκόμενο, επαναλαμβάναμε τη συμπεριφορά μας, αν όχι, εξετάζαμε τους πιθανούς λανθασμένους χειρισμούς και την τροποποιούσαμε.

Με τις δράσεις δημιουργήσαμε για τους/τις μαθητές/τριές μας πολλές ευκαιρίες ανακαλυπτικής και βιωματικής μάθησης

Η οργάνωση των μαθητών/τριών σε ομάδες βελτίωσε τη μεταξύ τους συνεργασία, την ικανότητα τους να εκτελέσουν και να διατυπώσουν με σαφήνεια οδηγίες και ερωτήματα.

Σε γνωστικό επίπεδο εξοικειώθηκαν με έννοιες, όπως γραμμάρια, βάρος/απόβαρο, ζύγισμα, λίτρα, μείγματα, διαλύματα, κλάσματα θερμότητα και άλλα.

Η συμμετοχή εθελοντών γονέων ως βοηθοί στις ομάδες των μαθητών/τριών, βελτίωσε κατά πολύ την σωστή επικοινωνία με το σχολείο, αύξησε την προθυμία πολλών γονέων να συμμετέχουν στις δράσεις του σχολείου και συνέβαλε στη δημιουργία μια θετικής άποψης για το σχολείο.

Δώσαμε την ευκαιρία στους/στις μαθητές/τριές μας να συμμετέχουν ενεργά στη λήψη αποφάσεων τόσο για το περιεχόμενο πολλών δράσεων όσο και για τον χρόνο και τον τρόπο διεξαγωγής τους

Στο πρωινό παρατηρήσαμε στην αρχή ότι οι περισσότεροι/ες μαθητές/τριες που δεν κατάφεραν να πάρουν το έδεσμα της αρεσκείας τους προτίμησαν το δικό τους κολατσιό με αποτέλεσμα πολλές φρουτοσαλάτες, γιαούρτια, μπάρες δημητριακών κι υγιεινά μπισκότα να καταναλωθούν από την τάξη που τα παρασκεύασε ή να δοθούν στο συσσίτιο της μητρόπολης. Στο τέλος του προγράμματος, η συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών/τριών μας την ημέρα του πρωινού δεν έφερε μαζί του κολατσιό. Ακόμα, παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση στην κατανάλωση φρουτοσαλάτας, νωπών οπωροκηπευτικών και γιαουρτιού. Πολλοί γονείς μας πληροφόρησαν ότι τα παιδιά τους έμαθαν χάρη σε αυτήν τη δράση να τρώνε γιαούρτι και σαλάτες.

Αναδείξαμε το οικογενειακό τραπέζι ως περιοχή συνεξέλιξης της οικογένειας και τονίσαμε τη σπουδαιότητα που έχει στην καθημερινότητα.

Αναδείξαμε τις δράσεις του καινοτόμου ως περιοχή συνεξέλιξης της σχολικής κοινότητας.

Μέσα από την εφαρμογή του προγράμματος είχαμε την ευκαιρία να βάλουμε τη βάση για πολλές συνεργασίες του σχολείου με φορείς της τοπικής κοινωνίας.

- το Διεθνές Ιπποκράτειο Ίδρυμα
- το Λύκειο Ελληνίδων Κω
- την Αστική Εταιρία Ιπποκράτης
- τον Αγροτικό Συνεταιρισμό Κω
- τον Ιατρικό Σύλλογο Κω
- την Ιερά Μητρόπολη Κω

Το μεγαλύτερο όμως κέρδος από την εφαρμογή του προγράμματος ήταν ότι η εκπαιδευτικός του τμήματος ένταξης, υπεύθυνη του προγράμματος «οι μαθητές σε μαγειρικές περιπέτειες», ήρθε σε επαφή με όλους τους γονείς και τους/τις μαθητές/τριες κι είχε την ευκαιρία να συνεργαστεί μαζί τους. Αυτή η συνεργασία είχε ως αποτέλεσμα να κτιστούν σχέσεις εμπιστοσύνης, γεγονός που βοήθησε σημαντικά

«Εστία» Το οικογενειακό τραπέζι στο επίκεντρο της κοινωνικοποίησης και τις διαπολιτισμικής εκπαίδευσης των παιδιών και της συνεξέλιξης της οικογένειας

την ενσωμάτωση των μαθητών/τριών του τμήματος ένταξης στο σχολικό περιβάλλον. Μέσω του προγράμματος η εκπαιδευτικός του τμήματος ένταξης σε συνεργασία με τον/τη δάσκαλο/α της τάξης μπόρεσαν να δώσουν στους/στις μαθητές/τριες του τμήματος ένταξης περισσότερες ευκαιρίες ανάδειξης των ικανοτήτων τους.

Συμπεράσματα

Μέσα από την εφαρμογή του προγράμματος «Εστία» το σχολείο μας μπόρεσε να βάλει τις βάσεις για πολλές σημαντικές αλλαγές. Άρχισε, να ανοίγεται στην τοπική κοινωνία με την εμπλοκή γονέων και εξωτερικών φορέων στις σχολικές δραστηριότητες, να δημιουργεί βιωματικές ευκαιρίες μάθησης, να εφαρμόζει εκπαιδευτικές πολιτικές συμπερίληψης και τέλος συνέβαλε τα μέγιστα στην εδραίωση ενός σχολικού οράματος προσανατολισμένο στις αρχές του ανοιχτού συνεργατικού σχολείου.

Βιβλιογραφία

- Batram, A. (2002) *Χάος, Πολυπλοκότητα και Μάνατζμεντ*, Αθήνα, Καστανιώτης.
- Barnett, K. & McCormick, J. (2004). Leadership and individual principal-teacher relationships in schools. *Educational Administration Quarterly*, 40(3), 406-434.
- Dr. Rainer Wild-Stiftung (DRWS). (Hrsg.). (2013). *Käsebrot und Marmelade – Geschmack ist mehr als schmecken*.
- Ευκλείδη, Α. (1992) *Γνωστική Ψυχολογία*, Θεσσαλονίκη.
- Κεφαλάς, Σ. (1998) *Η επιχείρηση στον 21 αιώνα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Κοσσυβάκη, Φ. (2005) *Κριτική επικοινωνιακή διδασκαλία*, Αθήνα, εκδόσεις Gutenberg.
- Lemke, H. (2004). *Feuerbachs Stammtischthese oder zum Ursprung des Satzes: Der Mensch ist, was er isst*.
- Μακρυνιώτη, Δ. (Επιμ.). (2003) *Κόσμοι της Παιδικής Ηλικίας*, Τοπικά Δ', Αθήνα, Ε.Μ.Ε.Α.
- Methfessel, B. (2016) *Essen und Ernährungsbildung in Kindertageseinrichtungen 4*.
- Methfessel, B., & Schlegel-Matthies, K. (2014) *Alltagskultur: Viel beschworen, wenig wissenschaftlich durchdrunge*.
- Τριλιανός, Θ. (2002) *Η κριτική σκέψη και η διδασκαλία της*, Αθήνα, Βιβλιοπωλείο Γρηγόρη.
- Πασιαρδής, Π. (2004) *Εκπαιδευτική Ηγεσία - Από την Περίοδο της Ευμενούς Αδιαφορίας στη Σύγχρονη Εποχή*, Αθήνα, Μεταίχμιο.
- Peat, F.D., & Briggs, J. (2001) *Μια αιρετική άποψη για το χάος στην καθημερινή μας ζωή*, Αθήνα, Τραυλός.
- Seichter, S. (2014a) *Über den vergessenen Zusammenhang von Erziehung und Ernährung*. IAKE Mitteilungen.
- Schlegel-Matthies, K. (2011) *Mahlzeiten im Wandel – die Entideologisierung einer Institution*. Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH 2011
- Stead, W. E., & Stead, J. (2004) *Sustainable strategic management*, London, M.E. Sharpe.

«Εστία» Το οικογενειακό τραπέζι στο επίκεντρο της κοινωνικοποίησης και τις διαπολιτισμικής εκπαίδευσης των παιδιών και της συνεξέλιξης της οικογένειας

Χατζηχρήστου, Χ. (2011). *Πρόγραμμα για την προαγωγή της ψυχικής υγείας και της μάθησης στη σχολική κοινότητα. Εκπαιδευτικό υλικό II: Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, Γ', Δ', Ε', ΣΤ' Δημοτικού. Θεωρητικό Πλαίσιο και Δραστηριότητες*, Αθήνα, Τυπωθήτω.

Vandenberghe, R. (1995). *Creative management of a school. A matter of vision and daily*.